

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

ЖАС ҒАЛЫМДАР КЕҢЕСІ

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2016» атты
XI Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XI Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2016»

PROCEEDINGS
of the XI International Scientific Conference
for students and young scholars
«SCIENCE AND EDUCATION - 2016»

2016 жыл 14 сәуір
Астана

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2016»
атты XI Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XI Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2016»**

**PROCEEDINGS
of the XI International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2016»**

2016 жыл 14 сәуір

Астана

ӘӨЖ 001:37(063)

КБЖ 72:74

Ғ 96

Ғ96 «Ғылым және білім – 2016» атты студенттер мен жас ғалымдардың XI Халық. ғыл. конф. = XI Межд. науч. конф. студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2016» = The XI International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2016» . – Астана: <http://www.enu.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2016. – б. (қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-764-4

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

ӘӨЖ 001:37(063)

КБЖ 72:74

ISBN 978-9965-31-764-4

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2016

**«ҰЛЫ ДАЛА ЕЛІНІҢ» ҰЛТТЫҚ ИДЕОЛОГИЯСЫ
(ЕЛБАСЫ Н. НАЗАРБАЕВТЫҢ «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫ КОНТЕКСТІНДЕ)**

Болатұлы Нұржан

Nur.bolatuly01@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Журналистика және саясаттану
факультеті, Саясаттану кафедрасының 3-курс студенті, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к., профессор м.а. М.Т. Іліпов

«Идеологиясыз мемлекет, компассыз кеме»

I Наполеон Бонапарт

Француз Императоры
(1769-1821 жж.)

Бүгінгі әлем елдерінің ұлттық ерекшеліктерін жалмап бара жатқан жаһандану тенденциялары, күнара жарылыс жасап, бейбіт елдің берекесін қашырып жатқан экстремистік, террористік ұйымдар, экономикалық дағдарыстардың жиілігі, қоғам өміріндегі рухани деградация көріністері, әлем елдеріндегі түрлі түсті революциялар, тарихи уақыттың жылдамдығы – бәрі-бәрі қосылып келіп, өмірге келгендегі парызы мен қарызын, өткені мен бүгінін, алға қойған бағыт-бағдарын, мақсат-мұратын айқын танып, сол жолда барлық күш-қуаты мен қайрат-жігерін жұмсаған халқының адал ұлы – Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Мәңгілік Ел» идеясы Қазақ Елі үшін, оның әрбір азаматы үшін ең маңызды құндылыққа айналып отыр. Бүгінгі тәуелсіз қазақ мемлекеті алдында тұрған, жоғарыда аталып өткен проблемаларға қарсы тұру «Мәңгілік Ел» идеясының моральдық қағидаларын, рухани-саяси ұстанымдарын, құндылықтарын анықтау арқылы ғана мүмкін болмақ.

Аталған проблеманың өзектілігі мынада: тарихи-географиялық орналасуына қарамастан кез келген мемлекеттің қалыптасқан, әлеуетті және гүлденуі үшін барлық азаматтардың өзін сол елдің толыққанды бір бөлшегі ретінде сезінуі және сол елдің дамуына күш жігерін аямауы тиіс. Бұл, тарихи тағдыр тоғыстырған көптеген этностардың және конфессиялардың шоғырлан Қазақстан сияқты елдің алдыңғы кезекті проблемасы. Ұлтына, нәсіліне, дініне қарамастан әрбір азаматтың Қазақстанның, әлемнің алдығы қатарлы мемлекет болуы үшін, елдің ішкі тыныштығын сақтауда және кез келген қауіп-қатерді еңсеруде тез бірігіп, күшке айналдыратын категория – ұлттық идеология болып табылады. Қазақстан әлеуметтік-саяси тұрғыда либерализмді, таптық жағынан капитализмді дұрыс теп тауып, осы курсты ұстанып келеді. Ал, расизм, фашизм, феминизмнің кез-келген белгілерін қатаң айыптайды.

Қазақстанның тәуелсіздік алғалы бері күн тәртібінен түспей келе жатқан үлкен проблемасы – мемлекеттік идеология. Кеңес өкіметі тұсында бұл функцияны жүзеге асырып келген КОКП болды. Коммунистік партияға осындай кең өкілеттілік берген КСРО Конституциясының 6-бабы болатын [1]. Тәуелсіз Қазақстанның жаңа Конституциясының 5-бабында идеология және идеологиялық әралуандылық танылады деп жазылған. Және де мемлекеттен басқа институттарға жалпы азаматтарға белгілі бір идеологияны таңуға тиым салынды [2].

Ұлттық идея мәселесі бүгінде барлық посткеңестік мемлекеттер үшін маңызды болып отыр. Бүгінде қоғамымызда «мемлекетіміздің болашақ даму бағытына қатысты ұлттық идея мен мемлекеттік идеология қандай болуы?» тиіс деген пікірталастың жүріп жатқандығын аңғаруға болады. Бұл туралы ҚР Президенті Н.Назарбаев өзінің «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Мен қоғамда: «Қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болуы керек?» деген сауал жиі талқыға түсетінін көріп жүрмін. Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстырып, ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – «Мәңгілік Ел» идеясы», – деген еді [3].

Ұлттық идеология белгілі бір сәтте тумады, ол халықтың күрделі даму жолдарын оның өзімен бірдей басып өтіп қалыптасады, қолдан жасалмайды, халықтың мәдениетінен, салт-дәстүрінен туындайды. Демек, «Мәңгілік Ел» идеясы бұл біздің ұлттық идеямыз екендігін атап өтіп қана қоймай, оның тарихи тамырын, генезисін ұлттық тарихымызбен, мәдениетімізбен сабақтастыра отырып дәлелдей алуымыз керек. Бұл көне тарихтан тін тартқан идеяның жаңа дәуірмен үндесуі Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Нұрлы Жол – болашаққа бастар жол» атты 2015 жылға арналған Қазақстан халқына Жолдауында: «Мәңгілік Ел» идеясының бастауы тым тереңде жатыр. Осыдан 13 ғасыр бұрын Тоныкөк абыз «Түркі жұртының мұраты – Мәңгі ел» деп өсиет қалдырған. Бұл біздің жалпыұлттық идеямыз мемлекеттігіміздің тамыры сияқты көне тарихтан бастау алатынын көрсетеді», деп қадап айтты [4].

Әдетте, «идея» (грек. идея – түсінік, елес, бейне) – теориялық жүйенің, логикалық құрылымның, соның ішінде дүниетанымның негізінде жатқан анықтаушы түсінік мағынасында қолданылатын философиялық термин [5]. XVIII ғасырдағы немістің классикалық философиясының негізін салушылардың бірі – И.Канттың тілімен айтсақ: «Адам білімінің қайсыбірі болмасын, түйсіктен басталып, түсінікке ұласып, идеямен аяқталады». Осы бір қарапайым сөз тіркестері «идея» түсінігінің мәнін және қалыптасу жолдарын қысқаша түрде нақты бере алады.

Жалпы, «Мәңгілік Ел» идеясының үш негізден немесе үш тұғырдан тұрғаны анық.

1. Түркі қағанаты билеушілерінің (Күлтегін, Білге қаған, Тоныкөк) саяси акт – «манифест» ретінде әзірлеп, тарих сахнасына шығаруы;

2. Әл-Фарабидің философиялық шығармасында идеяның теориялық-философиялық тұрғыдан негізделуі;

3. Жүсіп Баласағұнның «Құтты білік» дидактикалық дастанында құқықтық мемлекеттің негізгі қағидаларының, яғни Ата Заң іргетасының қалануы.

Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың түркі мемлекеттерінің ынтымақтастығы мен интеграциялық үдерістерін нығайту жолында көптеген идеялық және практикалық іс-шаралардың ұйытқысы болып, бірталай маңызды істерді жүзеге асырғаны мәлім. Ал, «Мәңгілік Ел» идеясы барлық түркілердің бір тарихи кезең – VII ғасырда, бір шаңырақ астында тұрғанда қабылданған және жарияланған идея болатын. Ендеше, тарих сынынан өткен бұл идея бүкіл Түркі дүниесі үшін ортақ және осы идея төңірегіне бірігу қазіргі жаһандану заманындағы түркі тектес халықтардың мұраты болары анық [6].

Ежелгі түркілердің «Мәңгілік Ел» идеясын теориялық-философиялық тұрғыдан негізін салып берген түркілердің әйгілі ойшылы, философы Әбу Насыр әл-Фараби болды.

Әл-Фарабидің көзқарастарынан басты үш бағытты айқын аңғаруға болады. Ол дүниенің мәңгілігін, танымның болмысқа тәуелділігін мойындады, сонымен қатар, ақыл-парасат туралы ілімді саралады. Мәңгілік пен тәуелділік бастауларын ақыл-парасаттан, адамның жан дүниесінен, түр мен материя арақатынасынан, аспан әлеміндегі құбылыстардың мәнінен іздеді [7]. Әл-Фарабидің философиялық ілімін де өз кезеңінің, яғни ортағасырлық түркі және мұсылмандық дәуір тұрғысынан зерделеген жөн. Алайда, ол жоғарыда аталған түсініктерді философиялық тұрғыдан алға қарай дамытты.

Ж.Баласағұн – саяси-әлеуметтік ойда мемлекеттегі басқару істерінің заңмен реттелуі мәселесін кешенді көтерген ғұламалардың бірі. «Құтты білік» дастанының басты идеясы – мемлекетті дұрыс басқару үшін қара қылды қас жаратындай әділ заңның болуы. Ол өзінің кейіпкерлерінің бірімен-бірінің сұхбаттарында мемлекеттегі құқықтық қатынастарды жетілдіру мәселелеріне ерекше ден қояды. Одғұмыштың (Қанағат) Өгдүлмішке (Ақылға) кеңес беруінде Еліктің (Хан) жеке басының ақылдығының, даналығының, іскерлігінің түркі халқына зор бақыт сыйлап отырғандығын айтады. Басшы өзінің халқын, жерін сүйсе, одан халық бақытты [8]. Себебі, ханның, басшының ой-арманы тек туған Отанын көркейтумен, оның қауіпсіздігімен ғана байланысты. Одан мемлекет те, Елбасы да жақсылық табады. Басшы мен халық бірлігі және түсіністігі мемлекетті нығайтушы күшке айналады.

Шығармада елдегі, қоғамдағы ішкі тәртіпті халық мүддесіне, заңдылыққа негіздеп құру идеясы айқын көрініс береді. Осы идеялар негізінде бүгінгі Қазақстан өзінің алдына қойған стратегиялық, конституциялық міндеттері, яғни «Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады, оның ең қымбат қазынасы – адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары [9]» деген қағиданы ойдағыдай шеше алады. Өйткені, әрбір этностың өзіндік төл саяси ойы, саяси міндеті мен саяси санасы болады. Мемлекеттік саяси құрылыста осы рухани фактор іске қосылса, билік пен халық арасында жарасымды қатынастар қалыптасады. Билік пен халық мемлекеттік, елдің тағдырлық міндеттерін шешкенде екеуіне ортақ саяси құндылықтарды пайдаланса, басқару жүйесінің жұмысы тиімді бола түседі, халықтың мемлекетшілдігі күшейеді. Себебі, Конституцияда көрсетілгендей: «Мемлекеттік биліктің бірден-бір бастауы – халық» болып табылады [9].

Ж.Баласағұн еңбегіндегі елдегі заңдардың бүкіл халыққа қызмет етуі және орта топтың мемлекеттің әлеуметтік тірегіне айналуы туралы идеялары бүгінгі Қазақстан қоғамы үшін өте маңызды. Бұл бағыт – қазіргі таңда «Мәңгілік Ел» идеясын ұлттық идея ретінде жариялап отырған Елбасымыз Н.Назарбаевтың да ұстанып отырған стратегиялық саясаты.

Сонымен, көне тарихтан бастау алған ұлттық идеямыз қазірде тарихи сабақтастықты бастан кешіріп, тәуелсіз мемлекетіміздің рухани тұрғыдан тұрақты даму ресурсына айналып отыр. Оны Елбасының жария еткен 2015 жылға арналған Жолдауында айқын көрсетіп берді: «Біз жалпыұлттық идеямыз – Мәңгілік Елді басты бағдар етіп, тәуелсіздігіміздің даму даңғылын Нұрлы Жолға айналдырдық. Мәңгілік Ел – елдің біріктіруші күші, ешқашан таусылмас қуат көзі. Ол «Қазақстан-2050» Стратегиясының ғана емес, ХХІ ғасырдағы Қазақстан мемлекетінің мызғымас идеялық тұғыры».

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Конституция СССР.- Москва: Известия Советов народных депутатов СССР, 1985.- 743 с.
2. ҚР Конституциясы/ ҚР Президентінің ресми сайты – www.akorda.kz
3. Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ. ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы// Егемен Қазақстан №11 (28235). 18.01.2014
4. Нұрлы Жол – болашаққа бастар жол. ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы// Егемен Қазақстан №221 (28444). 12.11.2014
5. Саяси түсіндірме сөздік/ құрас. автор: Е. Саиров. Алматы, 2007.- 615 б.
6. Назарбаев Н.Ә. Тарих толқынында/ Алматы: Атамұра, 2003.- 285 б.
7. Қазақ халқының философиялық мұрасы. Жиырма томдық. Т. 16. Фарабитану/ ғыл.ред. Ә. Нысанбаев; Астана: Аударма, 2006.- 436-б.
8. Әдеби жәдігерлер. Жиырма томдық. Т. 5. Жүсіп Баласағұн. Құтты білік / Көне түркі тілінен аударып, алғы сөзі мен түсініктерін жазған А.Қ.Егеубаев.- Алматы: Таймас, 2007.- 536 б.
9. ҚР Конституциясы/ ҚР Президентінің ресми сайты – www.akorda.kz